

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Nicolae Titulescu: relația între securitatea europeană și securitatea internațională. Actualitatea unei viziuni și construcții politice

Prof. univ. Dr. Dumitru Preda

„TI-TU-LES-CU! Cele patru silabe ale numelui său sonor au umplut istoria diplomatică de după război” (Marele Război) – scria Raymond Cartier, renumit jurnalist francez în ziarul „L'Époque” din 6 iunie 1939, adăugând: „El a fost unul din marii oameni ai României, unul din marii oameni ai Micii Antante, unul din marii oameni ai Genevei [Societății Națiunilor] și, pentru a spune totul, unul din marii oameni ai Europei. De zece ori ministru, din care de opt ori al Afacerilor Străine. Zece ani ambasador [ministru plenipotențiar] la Londra, rămânând în acest timp inspiratorul, animatorul diplomației române. A fost cel mai strălucit și cel mai dinamic dintre toți cei care au vrut să construiască o Europă nouă, bazată pe egalitatea puterilor și pe respectul tratatelor [...] Admirat fără rezerve sau combătut fără măsură, el a fost în centrul tumultului vieții, al luptei...”¹

Fără îndoială, personalitatea eminentă a Bărbatului de Stat și Om politic care a fost Nicolae Titulescu, de la a cărui trecere în veșnicie s-au împlinit 80 de ani, opera sa politică și diplomatică de dimensiuni impresionante au atras atenția și analiza contemporanilor săi și continuă să reprezinte până astăzi un model și o referință plină de inspirație pentru generațiile de azi și de mâine². Iată ceea ce

¹ Cf. *Pro și Contra Titulescu*, ed. George G. Potra, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 87.

² Ion M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Editura Științifică, București, 1966; *Nicolae Titulescu. Discursuri*, ed. Robert Deutsch, Editura Științifică, București 1967; Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, ed. George Macoveanu, Dinu C. Giurescu, Gheorghe Ploșteanu, George G. Potra, Constantin I. Turcu, Editura Politică, București, 1967 (ed. a II-a adăugită, coord. Dumitru Preda, Editura Fundației Europene Titulescu, București, 2021); Ion Grecescu, *Nicolae Titulescu*, Editura Politică, București, 1980; Idem, *Nicolae Titulescu. Concepție juridică și diplomatică*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1982; *Titulescu și strategia păcii*, coord. Gheorghe Buzatu, Editura Junimea, Iași, 1982; Constantin I. Turcu, Ion Voicu, *Nicolae Titulescu în universul diplomației păcii*, Editura Politică, București, 1984; Milan Vanku, *Nicole Titulescu, promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani 1920-1936*, Editura Politică, București, 1986; Ion Grecescu, *Nicolae Titulescu. Documente confidențiale*, Editura Academiei Române, București, 1992; Adrian Năstase, *Nicolae Titulescu, contemporanul nostru/Notre contemporain*, Editura Metropol, București, 1995 (ed. a II-a revăzută și adăugită, RA Monitorul Oficial, București, 2002; Ion Grecescu, Vasile Popa, *Gândirea juridico-diplomatică a lui Nicolae Titulescu*, Chișinău, 1997; George G. Potra, *Titulescu. Spre Țara Dreptilor*, Slatina, 2001; Titulescu. *Un mare Român, un mare European, un mare Contemporan*. O restituire foto-documentară realizată de George G. Potra, Cristina Păiușan, Dumitru Preda; cuvânt înainte de Adrian Năstase, Fundația Europeană Titulescu, București, 2002; Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (iulie 1927-iulie 1928)*, vol. I-II, ed. George G. Potra și Costică Prodan, cuvânt introductiv de Adrian Năstase, Fundația Europeană Titulescu, București, 2003; Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică. Corespondență*, vol. I (1921-1931), ed. George G. Potra, cuvânt înainte de Adrian Năstase, Fundația Europeană Titulescu, București, 2004; Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937-31 decembrie 1937)*, I-III, ed. George G. Potra; cuvânt înainte de Adrian Năstase, Fundația Europeană Titulescu, București, 2007; [Adrian Năstase, George G. Potra, Titulescu – Ziditor de mari idealuri, Fundația Europeană Titulescu, București, 2007](#); *Pro și Contra Titulescu*, ed. a II-a revăzută și adăugită

145 ani de la proclamarea Independenței României

explică faptul că, în pofida scurgerii timpului – nemilos cu noi toți, un număr mereu sporit de studii, de cărți sau de culegeri de documente savant elaborate sunt publicate, evidențiind datele și trăsăturile caracteristice ale unei activități prodigioase, un stil de lucru atât de personal și impresionant, dar mereu strâns legat de nevoile și aspirațiile Țării și ale Neamului său.

Admirabila și consecventa sa viziune asupra politicii de pace și de securitate în Europa și în lume, asupra necesității cooperării economice și intelectuale în beneficiul progresului umanității și mai ales nobilul său exemplu de muncă și acțiune pentru apărarea independenței și integrității Statului național unitar român, la a cărui fundamentare contribuise în anii Primului Război Mondial și ai Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920, concepția sa clarvăzătoare privind integrarea României în structurile europene, în același timp păstrând rolul bine definit și identitatea națională specifică, constituie tot atâtea argumente autentice de actualitate a mesajului operei sale complexe³.

„Sunt român, născut din părinți români, crescut la școala lui Take Ionescu și Vintilă Brătianu – ținea Titulescu să sublinieze în 1936, într-o scrisoare adresată în calitate sa de Ministru al Afacerilor Străine președintelui Consiliului de Miniștri, Gheorghe Tătărescu – și, prin urmare, naționalismul românesc este pentru mine o dogmă, atât în afară, cât și în interiorul țării. De aceea, cer ca nimeni din străinătate să nu se amestece în treburile noastre interne, iar directivele politicii noastre interne să rămână pur românești”⁴. Acestea au fost coordonatele esențiale ale politicii sale externe

Nicolae Titulescu a știut să-și ofere talentul, capacitatea și cunoștințele sale juridice, politice și financiare, întemeiate pe o remarcabilă erudiție și pe o experiență practică sporită în circumstanțe internaționale intense, elocvența sa inconfundabilă și abilitatea de gestionare a diverselor chestiuni și situații tensionate, dublate de perspicacitate, suplețe și curaj, având la bază, totuși, o minuțioasă pregătire și cumpănire a deciziilor, toate pentru apărarea intereselor superioare ale Statului român.

Observator fin al fenomenelor politice, economice și social-culturale ale epocii sale, filtrate de spiritul său pătrunzător și de judecata sa sigură, atât de cunoscute și apreciate de contemporani, de colaboratori sau de adversari, Titulescu a urmărit cu un ochi foarte atent evoluțiile politicii internaționale, atitudinea și reacțiile Marilor Puteri, fie cele învingătoare în Marele Război recent încheiat în 1918-1920 (desigur mă refer și la tratatele de pace semnate la Paris-Versailles), fie cele învinse, pe fondul transformărilor survenite îndeosebi în noua arhitectură geo-politică de pe continentul european și în echilibrul de forțe pe plan internațional, proces dinamic determinat de interese divergente și contradicții evidente în bătălia pentru resurse și dominația unor întinse regiuni din afara Europei, amplificate, așa cum analiza istorică a dezvăluit cu numeroase exemple, de o surprinzătoare miopie a cabinetelor occidentale în fața ascensiunii curentelor de dreapta, fasciste și a manifestărilor revizioniste, mai ales din anii 1930. Menținerea și consolidarea echilibrului (*statu-quo*-ului de după 1920) și a păcii⁵ aveau să devină în sistemul de gândire și acțiune politică al lui Titulescu axa centrală a întregii sale activități asidue, el considerând că numai astfel putea fi păstrată unitatea național-statală, câștigată cu

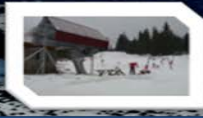
de George G. Potra, vol. I-III, Fundația Europeană Titulescu, București, 2012; Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică. Corespondență (1920-1939)*, ed. George G. Potra, vol. II, Fundația Europeană Titulescu, București, 2013.

³ Vezi și revista „Perspective” (Fundația Europeană Titulescu), nr. 1 (3)/2021, coord. Dumitru Preda, număr dedicat în întregime lui Nicolae Titulescu.

⁴ Nicolae Titulescu, *Politica externă a României (1937)*, ed. George G. Potra, Constantin I. Turcu, Ion M. Oprea, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 38. Cf. Idem, *La politique extérieure de la Roumanie (1937)*, IIe édition, avec une préface de Adrian Năstase, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2018, p. 36.

⁵ „Avea nevoie de Pace. Dar Pacea nu este un lucru în sine. Pacea este o idee. Pentru a avea Pace, trebuie să credem în Pace, pentru a avea Pace trebuie să ne pătrundem de Pace” declara Titulescu, de exemplu, în 1925, răspunzând întrebărilor ziariștilor nord-americani, cu puțin timp înainte de începerea vizitei sale oficiale în Statele Unite ale Americii, unde urma să poarte negocieri în problema reparațiilor de război. George G. Potra, *Nicolae Titulescu în Statele Unite ale Americii și Canada. Repere ale unui itinerar politico-diplomatic*, p. 6.

145 ani de la proclamarea Independenței României

jertfa a peste un milion de români de pretutindeni, garantă a dezvoltării democratice a societății românești.

Potrivit acestei concepții, dar fără a neglija experiența istorică – adesea dureroasă pentru români, dar și pentru alte Puteri mici și chiar mijlocii – Nicolae Titulescu a demonstrat o viziune realistă și pragmatică⁶; identificând amenințările la adresa țării sale, el a întreprins o acțiune progresivă de creare a unui sistem defensiv de alianțe susținut de instrumente juridice internaționale având la bază Statutul Societății Națiunilor din 1919: Mica Antantă, prima organizație regională creată în 1920-1921 și restructurată în 1933⁷, Înțelegerea Balcanică realizată în 1934, Pactul de neagresiune din 1933 semnat cu URSS, etc). Dar tot el avea să precizeze: „*niciodată nu am stabilit securitatea României numai pe baza Pactului Societății Națiunilor*”⁸.

Totodată, promovând și semnând acte diplomatice de referință pentru consolidarea statutului și a relațiilor României cu state de pe celelalte continente, el s-a pronunțat pentru realizarea unor conlucrări multilaterale active, care să dea încredere și speranțe pentru pacea, securitatea și stabilitatea raporturilor internaționale.

Așa cum exegeții operei politico-diplomatice a lui Nicolae Titulescu au subliniat, Omul de Stat și Diplomatul român a gândit întotdeauna situația și destinul țării sale, în primul rând, pe coordonatele Europei, dar nu a vorbit niciodată de Europa de Est și de Vest, considerând Vechiul Continent ca un tot unitar, în cadrul căruia României și România trebuie să aibă un loc bine definit și respectat. În același timp, sesizând fragilitatea tratatelor de pace și stările conflictuale apărute în raporturile internaționale, imediat după încheierea acestora, Titulescu a extins acțiunea sa întemeiată pe securitate și dezarmare ca piloni ai păcii dincolo de continentul european, afirmând astfel o legătură unitară între securitatea europeană și cea internațională.

De la tribuna Societății Națiunilor, în cadrul demersurilor sale ca ministru al Afacerilor Străine el a căutat în permanență să dea concretețe acestei concepții, prin susținerea unor inițiative regionale nu numai în Europa, dar și pe celelalte continente⁹. Pentru că securitatea colectivă a însemnat pentru el eliminarea forței și a amenințării cu forța, a războiului ca „instrument legal” în soluționarea conflictelor între state, și instituirea acelor instrumente juridice internaționale capabile să asigure respectarea normelor și principiilor de drept internațional în relațiile între statele lumii, indiferent de mărimea și capacitatea lor economică și militară.

Politica mea externă – avea să sublinieze el în repetate rânduri – bazată pe securitatea colectivă și pacea indivizibilă, a vizat „constituirea unui front unit al victimelor posibile ale unei agresiuni împotriva frontului unit al agresorilor posibili”; era o abordare înnoitoare și constructivă într-o lume cu numeroase contradicții și frământări, cu manifestări violente ale militarismului și fascismului, pe fondul crizei economice mondiale (1929-1933), în care pe lângă pledoaria în favoarea unui nou model de securitate a atras atenția asupra responsabilităților directe ale Marilor Puteri în identificarea și realizarea unor forme și mijloace concrete de acțiune în favoarea păcii.

⁶ Constantin Hlihor, *Nicolae Titulescu și arhitectura de securitate a Europei. Între idealism wilsonian și realism politic*, în revista „Perspective”, nr. 1 (3)/2021, p.73-98. Într-o conferință susținută în Reichstag-ul german, în ziua de 6 mai 1929 (*Dinamica păcii/ Die Dynamik des Friedens*), Titulescu afirma că oamenii nu se împart numai între realiști și idealști, și că există o a treia categorie, și anume aceea „**a idealștilor realizatori, sau mai exact, a idealștilor care vor, care încearcă să realizeze (înfăptuitori)**”. (Textul integral în volumul Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura Științifică, București, 1967, p. 317-335; vezi și *Nicolae Titulescu. Pledoarii pentru pace*, ed. George G. Potra și Constantin I. Turcu, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 149-172; 174-200, în germană).

⁷ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, doc. 274 (p. 474-483).

⁸ Idem, *Discursuri*, p. 537.

⁹ George G. Potra, *Sudiu introductiv* la vol. Nicolae Titulescu. *Pledoarii pentru pace*, p. 60-61.

145 ani de la proclamarea Independenței României

„Pacea este o necesitate absolută pentru Europa întreagă – declara ministrul Afacerilor Străine român, într-un interviu acordat presei la Belgrad, cu prilejul reuniunii Micii Antante din iunie 1928. Această necesitate este realizată de către toate națiunile conștiente de transformările produse de război și de urmările sale și de către nevoia imperioasă de a fi pregătiți oricând pentru a rezista uni dezorganizări vătămătoare pentru toți, printr-o muncă neîntreruptă de reclădire [...] Nu poate exista pacea adevărată – adăuga el – dacă nu există în sufletele tuturor o încredere desăvârșită în stabilitatea condițiilor actuale”¹⁰.

„Tratatele actuale – continua Titulescu – pot avea în ochii multora imperfecțiuni. Dar, chiar dacă aceasta ar fi așa, nu ar trebui să mire pe nimeni, căci tratatele sunt făcute de noi oameni”. Afirmând că „intangibilitatea tratatelor nu este pentru noi o doctrină pornită din egoism național, din orbire sau din încăpățănare”, el sublinia cu claritate: „Intangibilitatea tratatelor este interesul nostru al tuturor și, nefiind numai un interes particular al unora, ea este condițiunea *sine qua non* a menținerii păcii”¹¹.

Pentru plasticitatea imaginii, redăm și aprecierea sa privind rostul coaliției româno-iugoslavo-cehoslovace în afacerile internaționale și în consolidarea securității europene: „Mica Antantă îmi face impresiunea unor diguri ale unui port uriaș [...] Portul pe care îl deservește este Europa și liniștea pe care se străduiește să o mențină apelor este pacea Europei”¹².

În ecuația schimbătoare a raportului Pace-Război, sub influența factorilor eterogeni social-politici (amplificarea forțelor bolșevice și a mișcărilor anarhiste pe fondul amintitei crize mondiale) și a reacțiilor tot mai accentuate ale statelor revizioniste de după 1930, Nicolae Titulescu avea să dovedească încă o dată realismul său geopolitic prin generarea și apoi parafarea Pactului Înțelegerii Balcanice (Turcia, Iugoslavia, Grecia și România) pentru sporirea securității colective și descurajarea amenințărilor în sud-estul și centrul Europei, ca și în bazinul Mediteranei orientale¹³. „Ideea care ne-a călăuzit pe noi, făuritorii Înțelegerii Balcanice, este simplă – arăta ministrul român în discursul rostit la dineul oficial oferit de guvernul elen. Noi suntem dornici de pace. Dar știu că pacea reală își are izvorul în încredere, iar încrederea își are izvorul în stabilitate. Prima stabilitate pe care un Stat o caută, nu în interesul său egoist, ci în interesul general, este stabilitatea frontierelor sale. [...] Tratatul de la Atena este înainte de toate un gest poruncit de instinctul de conservare [...] este o operă de realism politic, care servește pacea [...] o operă de justiție, căci respectă scrupulos dreptul altora până într-atât încât invită pe toți cei interesați să participe la regimul pe care și l-au creat semnatarii. [...] De aceea, noi suntem gata să întreprindem, împreună cu toți aceia care vor recunoaște definitiv și loial frontierele noastre, o vastă muncă de apropiere economică și politică [...] Securitatea, înțelegerea, asociația, integrarea, iată cele patru coloane ale templului pe care l-am ridicat astăzi păcii...”¹⁴.

Prin aderarea celor două state ale Micii Antante – România și Iugoslavia – la noua alianță, sistemul securității colective era astfel sensibil consolidat și extins, ceea ce avea să irite grupul statelor revizioniste (Germania, Italia, Ungaria și Bulgaria), care în perioada imediat următoare vor acționa pentru destabilizarea sistemului¹⁵.

¹⁰ „Dimineața” (București) din 17 iunie 1928, în Nicolae Titulescu. *Opera politico-diplomatică, iulie 1927-iulie 1928*, Partea a II-a, doc. 350 (p. 890).

¹¹ *Ibidem*.

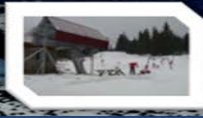
¹² *Ibidem* (p. 891). Despre alianța respective, vezi clasică lucrare a Elizei Campus, *Mica Înțelegere*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1968; ediția a II-a, Editura Academiei Române, București, 1997,

¹³ Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică*, Editura Politică, București, 1968 (ed. a II-a, 1971). Cf. Eliza Campus, *Înțelegerea Balcanică*, Editura Academiei, București, 1972; vezi și la Alexandru Oșca, *Managementul crizelor regionale. Modelul balcanic interbelic*, Editura AISM, București, 2003.

¹⁴ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, doc. 307 (p. 546-547).

¹⁵ Asupra evoluțiilor geo-politice din acești ani, vezi la Eliza Campus, *Din politica externă a României 1913-1947*, Editura Politică, București, 1980; Mihai Retegan, *În balanța forțelor: alianța militară românești interbelice*, Editura Semne, București,

145 ani de la proclamarea Independenței României

5

În același an 1934 Nicolae Titulescu – care urmărise cu atenție evoluțiile politice din America de Sud și America Centrală și care atât la Geneva, la Societatea Națiunilor, cât și ca ministru al Afacerilor Străine demonstrase o evidentă deschidere spre dezvoltarea relațiilor cu țările respective, având o bună comunicare și legături de prietenie cu valoroși diplomați și juriști latino-americani, inaugurând de asemenea primele misiuni diplomatice în Brazilia, în 1927, Argentina, în 1928, în Mexic, Chile și Uruguay în 1935 și în Venezuela, în 1936¹⁶ – avea să inițieze procesul de adeziune a statelor membre ale Micii Antante la *Pactul de neagresiune și conciliațiune* de la Rio de Janeiro (*Pactul Saavedra Lamas*), semnat în urmă cu un an la 10 octombrie 1933¹⁷. În acest scop, la 12 decembrie 1934, în calitate de președinte al acesteia, el adresa o Notă ambasadorului argentinian la Roma, José María Cantilo în care, așa cum reiese din telegrama transmisă la București, două zile mai târziu, „am condiționat adeziunea [...] de rămânerea în vigoare, fără cea mai mică schimbare, a angajamentelor anterioare, ca Pactul Societății Națiunilor, tratatele de alianță ...[...] **Înțelegerea Balcanică** – preciza în încheiere – **va face și ea o notă identică**”¹⁸ (subl. mea).

„Delegații din America de Sud – avea să consemneze Titulescu în volumul său *Politica externă a României* – vin la Geneva cu un ideal, acela al securității colective. Acolo unde dezbaterile și rezoluțiile de la Geneva nu mai avansează, statele din America de Sud completează opera de organizare a păcii, prin pacte adaptate nevoilor lor, așa cum sunt de exemplu *Pactul Saavedra Lamas* și Pactele Panamericane¹⁹. Prezența latino-americanilor la Societatea Națiunilor, îi dă acest caracter universal”²⁰.

Evocând personalitatea și demersurile marelui Om de Stat și Diplomat român de vocație universală pentru întărirea colaborării multilaterale cu statele din America Latină, tânărul ministru al Afacerilor Externe Adrian Năstase, în discursul rostit la 10 iulie 1991, în Academia Națională a Republicii Venezuela, ținea să releve: „Adeziunea țării noastre, precum și a altor 32 de state, la Pactul de neagresiune și conciliere Saavedra Lamas ar fi putut, dacă atrăgea adeziunea celeilalte Americi, nordice, să înlăture sfiiala democrațiilor apusene în fața forțelor agresive, ar fi împiedicat a Doua Conflagrație Mondială și a r fi impus punctele principale ale idealului politic titulescian: în interior, instaurarea deplină a statului de drept, democratic, și, în afară, respectul legalității internaționale”²¹.

Nicolae Titulescu, alături de colegii săi din America Latină, s-a pronunțat cu consecvență împotriva acțiunilor agresive din 1935 împotriva independenței și suveranității Abisiniei (Etiopiei), a ocupării zonei demilitarizate a Rhenaniei în 1936, în fond contra violării acestei legalități internaționale, iar în 1931 și mai târziu în 1937 împotriva agresiunilor Japoniei în China.

Pentru el, spirit profund democratic și vizionar, rod al formației sale de jurist, filosof și om politic, dar și al unei experiențe internaționale bogate, **Pacea durabilă** nu rămâne decât o vorbă zădarnică dacă

1997, passim; Em. Bold, I. Ciupercă, *Europa în derivă (1918-1940). Din istoria relațiilor internaționale*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2001 (ed. a 2-a, Iași, 2010).

¹⁶ Dr. Juan Mariátegui, *Ministrul de Externe român Nicolae Titulescu și America Latină*, în „Revista de științe juridice”, Craiova, nr. 1-2/2005, p. 156-161; Doru Bratu, *Istoria relațiilor României cu țările Americii Latine (1866-2000)*, Editura Fundației România de Măine, București, 2004, passim. Cf. Constantin Bușe, *Între Panama și San Francisco. America Latină în lume*, Editura Științifică, București, 1991, p. 334-335.

¹⁷ Tratatul respectiv, care venea să completeze prevederile Pactului Briand-Kellogg din 1928, fusese propus de Carlos Saavedra Lamas, ministrul argentinian al Relațiilor Externe (1932-1938), fiind semnat de guvernele Argentinei, Braziliei, Statelor Unite ale Americii, Mexicului, Paraguayului, Uruguayului și Chile. Pactul preconiza necesitatea organizării unui sistem permanent de conciliere în problema conflictelor internaționale, care să ducă la prevenirea războiului, iar obiectivul urmărit era lărgirea bazelor cooperării în efortul de menținere a păcii între statele din America Latină, Europa și America

¹⁸ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, doc. 339 (p. 589-590).

¹⁹ Referire la *Tratatul pentru înlăturarea sau prevenirea conflictelor între statele americane (Tratatul Gondra)*, semnat la Santiago de Chile (3 mai 1923); *Tratatul general de arbitraj interamerican*, semnat la Washington (5 ianuarie 1929), ca și *Convenția generală de conciliere interamericană* (Washington, 5 ianuarie 1929).

²⁰ Nicolae Titulescu, *op.cit.*, p. 204.

²¹ Adrian Năstase, *Nicolae Titulescu. Contemporanul nostru*, p. 71-72

145 ani de la proclamarea Independenței României

nu e clădită pe unica temelie ce o poate susține, și anume **Securitatea**. În concepția sa, securitatea a fost însă permanent strâns legată de exprimarea suveranității statelor independente și a sentimentului național: „A preconiza ca rețetă a unei păci permanente abolirea suveranității – va formula el în faimosul *Dictionnaire diplomatique* publica de A.F. Frangulis – înseamnă nu numai a preconiza o soluție imposibilă, ci și, dacă ne-am îndrepta pe această cale, să aruncăm lumea în haos și anarhie, căci nu se poate întrevădea nici realizată, nici limpede concepută noua organizare care ar trebui să intre în vigoare [...] a preconiza drept rețetă a unei păci permanente abolirea sentimentului național înseamnă – continua ilustrul gânditor român – nu numai a preconiza o imposibilitate, ci și a răpi omului baza esențială a individualității sale actuale”²².

Linia sa politică, prodigioasă sa operă diplomatică, vizând constituirea unui trainic sistem de securitate europeană și internațională, care să descurajeze forțele agresoare și să conducă la pace și întărirea încrederii între popoare, pentru stabilitate și cooperare rodnică, pentru progresul umanității, reprezintă și în zilele noastre un exemplu stimulator și de actualitate, o pledoarie valabilă în esența ei pentru necesitatea demersurilor constructive care să dea sens și continuitate devenirii noastre în noul Mileniu al III-lea, în care suntem confrunțați cu numeroase și grave sfidări existențiale.

Avem nevoie de Titulescu, de luminile gândirii sale, de autoritatea sa clarvăzătoare și de îndârjirea cu care a luptat pentru interesele superioare și permanente ale Țării sale și ale Umanității. De aceea, spunem precum Profesorul Nicolae Basilescu, Decanul Facultății de Drept din București, în urmă cu aproape 90 de ani: **Nicolae Titulescu este astăzi un capital național [...] *Nolli eum tangere!***²³

²² Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, doc. 491 (p. 845).

²³ *Pro și Contra Titulescu*, p. 42-43. „**Nu Mă atinge!** (Ioan, 20, 17). Cuvinte pe care Iisus Hristos le-ar fi adresat Mariei Magdalena în dimineața **Învierii**. Semnificația lor este: **Nu te atinge de acest om** sau lucru.